

Titel: Udrag fra Journalen NB3

Citation: "Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K20", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K20*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Jette Knudsen; Alastair McKinnon, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2003 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-nb3-kom-shoot-nb3-258.pdf> (tilgået 20. juli 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K20

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.
[Læs CC0-erklæringen](#)

◀ **Pantheismen** : På SKs tid blev beskyldningen for panteisme som regel rettet mod B. de Spinozas og G.W.F. Hegels tænkning. Spinoza blev beskyldt for at være panteist pga. af sin ligefremme identifikation af Gud med naturen. I 1780'erne verserede der i Tyskland en voldsom strid mellem Moses Mendelssohn og F.H. Jacobi om G.E. Lessings spinozistiske panteisme. SK synes dog især at tænke på Hegels panteisme. Da Hegel forbandt det guddommelige med verdensånden i dens udvikling gennem historien, forekom han mange at gøre sig skyldig i panteisme og i afskaffelse af en personlig Gud. Hegel blev mere og mere opmærksom på denne kritik og forsøgte at besvare beskyldningen i 3. udg. af *Encyklopädie* fra 1830, § 573, jf. *Encyklopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse*, udg. af L. v. Henning, bd. 1-3, Berlin 1840-45 [1817], ktl. 561-563; § 573, bd. 3, i *Georg Wilhelm Friedrich Hegel's Werke. Vollständige Ausgabe* bd. 1-18, Berlin 1832-45; bd. 7,2, s. 452-468 (*Jub.* bd. 10, s. 458-474). I da. sammenhæng blev emnet behandlet af J.L. Heiberg i hans *Grundtræk til Philosophiens Philosophie eller den speculative Logik. Som Ledetraad ved Forelæsninger paa den kongelige militaire Høiskole*, Kbh. 1832, § 129, anmærkningen.

I trykt udgave: Bind 20 side 281 linje 4